

az egész zenetudomány. A legtöbb városban alig akad egy-egy jóra való zenemester s így nagyon sok fiatal erő, kiből kiváló zenei tehetség van, kénytelen más, nem megfelelő pályára lépni. A mivelt külföldre minden valamire való városában jól rendezett zene-iskolákat találunk. Ott van Bajorországban a kis Würzburg, melynek 7—800 növendékből álló conservatoriuma van; fölkeresik a világ minden részéből, s ellátja előadásával a kis város mindennemű zenei szükségleteit.

A vidéki zene-iskolák szervezésének létfeltétele a megfelelő zenetanárokról való gondoskodás. S ezzel áttérünk a zenetanárképzés ügyére.

(Vége köv.)

DR. HARRACH JÓZSEF.

A TANÍTÓI NYUGDÍJTÖRVÉNY REVISIÓJA.

Népnevelésünk haladásának legszembeötlőbb jelensége, hogy észrevettük a tanítóhiányt; ma már tudjuk, hogy ha minden száz, iskolábajárásra kötelezett gyermekre egy tanítót számítunk is, ezer új tanítói állomást kell szerveznünk.

Szomorú vígasztalásunk, hogy nincs pénzünk ennyi rengeteg tanítói állomás rendszerezésére, mert ha szerveznők is az állásokat, nem kapnánk rájuk tanítókat. A tanítóhiány olyan arányokat öltött, hogy már a fennálló iskolákat sem tudjuk ellátni tanítókkal; a 300 frtos tanítói állomásokra kihirdetett pályázatok meddők maradnak, sőt gyakori eset, hogy a 400 frtos állásokra sincsenek pályázók.

A tanító-hiány azonban, miként említém, nem új dolog, csupán szembeötlőbbé vált a fejlődés, a haladás folyamán. Míg egy-egy 4—5 száz tanköteles gyermekkel bíró községben *egy* kántor-tanító tanította azokat a gyermekeket, a kiket szüleik eléje felvittek, a többi gyermek pedig szabadon nőtt az utcán, mint a csikó a pusztán; míg az úgynevezett «vad-tanítók», kapát-kaszát megúnt földműves munkások, szárszámaikat beírott vándor-legények, szívesen látott vendégek voltak a 80—100 frttal javadalmazott tanítói állásokon; míg a magyar nyelvet nem tudó tanítók a pályán megtűrettek: addig nem láttuk a tanítóhiányt. Mikor azonban arra a gondolatra jöttünk, hogy ha a törvény minden iskola-soros gyermeket kötelez az iskolába járásra, gondoskodnunk kell róla, hogy minden gyermeknek legyen iskolája és egymásután szerveztük az új tanítói állomásokat; mikor beláttuk, hogy a vadtanítók vezetése alatt álló iskolák meg nem érdemlik az iskola nevet, s a paedagógiának ezen született mestereit kezdtük visszaszorítani eredeti foglalkozásaikhoz; mikor a magyar nyelvet oktatási képességgel nem bíró idősebb tanítókat «a jól

megérdemelt nyugalomba» helyezgettük, a fiatalabbak mellé pedig okleveles, és az 1879. évi XVIII. t. cz. szempontjából is qualificált segéd-tanítókat rendeltünk: hát akkor be kellett állani a tanító-hiánynak. *Ezért* nevezem én népnevelésünk haladása jelenségének a tanítóhiányt.

Azonban ne ringassuk magunkat csalódásba; a nagyobb kereslet egyik lényeges, de épenséggel nem főoka a tanító-hiánynak. Egy virágzó gyáripár-telepen az üzemnek bármily nagy arányu kiterjesztése sem eredményezi a munkászekek hiányát; ha a munkások tisztességesen díjaztattnak, a kereslet arányában nő a kínálat. A tanító-hiány legfőbb oka a gyarló díjazás; a magyar népnevelés terén azon okból nem szaporodik a tényleges szükséghez képest az alapvető munkások száma, mert a tanítói pályán ma már nem látják biztosítva a megélhetés feltételeit. Az életet, a pusztá életet fenn lehet ugyan 3—4 száz forintból tartani, hanem egy intelligens emberhez méltó életet élni abból lehetetlen. A 3—4 száz forintos tanító nélkülöz, rongyoskodik, s így csak eltengődik, míg valami calamitás nem éri; de lepje meg csak egy 50 forintos rendkívüli kiadás, fél életére tönkre van téve. A gond nem hagyja nyugodni családjában, a szükség, a megalázó szegénység nem engedi, hogy vigaszt keressen a társaságban. Műveltsége az értelmiség társaságára utálná, de a «társaság» irtózik a fakó, a kopott embertől; az alsóbb néposztályok meg, ha csak hozzájuk nem alacsonyodik, kicsúfolják a «kikopott»-at. Foglalkozásának hálátlan voltát mélyen érzi a tanító, s már nem igen adja fiát a saját mesterségére, a tanító-dynastiák kezdenek kiveszni; de a nép sem szánja s nem is adja gyermekét, ha csak elkerülheti, arra a pályára, melynek nyomorúságát alkalmi van tapasztalni.

Ne áltassuk magunkat a «hivatás, az ügy szentsége» s több efféle hangzatos phrasisokkal: az emberek kenyérért szolgálnak. Holmi eszményi felfogás, jó, ha ezer emberből egyet vezérel valamely életpályára; a 999 akár saját, akár hozzátartozóinak elhatározásából arra a pályára lép, melytől a legjobb jövőt reméli; a mostoha tanítói pályára a szükség szorítja az ifjakat. Ennek a nagy zsarnoknak sincs azonban akkora hatalma, hogy kellő számban terelje a fiatal embereket egy olyan foglalkozásra, mely a jobb jövőnek még reményével sem kecsegteti őket. 1893-ig népesebbek voltak a tanítóképzők, mikor azonban tárcza-kérdéssé lett a 300 forintos minimum; mikor a 26. t. czikkkel a tanítók anyagi helyzete «rendeztetett», az ifjak a nagy olasz költő mondását olvasták le a képzők kapujáról: a kik ide beléptek, hagyjatok fel minden reménnyel! Pedig ez a törvényezikk nem kicsinylendő előnyt biztosított a tanítóságnak, különösen az ötödéves korpótlékkal; csak hogy a tanítóság nem ilyen javítást remélt. Várakozásában szerfelett megcsalódott; elvesztette a jobb jövőbe vetett hitét; a «fizetés-rendezés» a helyett, hogy felemelte volna, leverte a nagy testületet.

Visszavarázsolni a tanítóság lelkébe a hitet, a reményt; a tényleges szükséghez, az ügy jelentőségéhez képest *rendezni* a tanítók anyagi ügyeit: ez Magyarországon a népnevelés terén a legérdemlegesebb, «paedagogiai» kérdés. Míg ez meg nincs oldva, a többire kár a sok szót vesztegetni. Azért bátorkodtam ezen a helyen előállani véle. A tanítóság anyagi ügyei rendezésének szükségét mindenütt belátják. Az idei cultus-vita azt a hatást teszi a figyelmes szemlélőre, hogy az igazi rendezés feladata a legközelebbi jövőben meg lesz oldva. A ki az ügyet szívéen viseli, méltán óhajtja, hogy a rendezés *teljes* legyen; terjedjen ki ne csak a fizetésre, hanem a *végellátásra* is; mert csak így várható megnyugtató eredmény.

Milyen legyen a tanítóság fizetés-rendezése? Erre a kérdésre legközelebb megfelelt a vallás- és közoktatásügyi miniszter, midőn kimondotta, hogy az állami iskolai tanítókat be fogja venni az állami tisztviselők statusába, a XI. fizetési osztályba. Ezt az intézkedést kell lényegileg általánosítani, az összes tanítókra alkalmazni, s. egy pár évtizedre meg lesz oldva a tanító-hiány kérdése.

A végellátás ügyének rendezése már kissé complicáltabb dolog. A tanítóknak saját külön alapjuk van; az ő nyugdíjügyük önálló dolog, más minta szerint nem rendezhető. A tanítóság jogos kívánalma, hogy ezen a czímen is biztosíttassanak részére azok a kedvezmények, a melyek őt, mint a közügyek munkását megilletik s a melyeknek biztosítására az alap nagyobb anyagi áldozatok nélkül is képes.

Midőn 1891-ben a szerfelelt szűkkeblű 1875. évi XXII. t. cz. revideáltatott, bár a megalkotott XLIII. t. cz. jelentékenyen megjavította az alapvető törvényt, az érdekelteket nem elégítette ki; a tanítóság legfőbb kívánságai: a szolgálati idő leszállítása, az egész tanítói jövedelem alapul vétele a nyugdíjigény megállapításánál s a 15 kr. elejtése, figyelembe nem vétettek. E miatt a tanítók, eltekintve az aránylag magas, tisztán tanítói fizetést élvező városi tanítóktól, nagy kedvetlenséggel fogadták az általában véve üdvös alkotást. Az elkedvetlenedés akkora volt, hogy a törvényhozó-testület jónak látta egy vígasztaló §-t illeszteni bele a törvénybe. Ez a remény-horgony a 15. §, mely akként szól, hogy: «A jelen törvény életbeléptétől számítandó 10 év eltelte után az orsz. tanítói nyugdíj- és gyámalap állapotát feltüntető újabb részletes matematikai mérleg készítendő».

Ime a sokat, múltat és jövődőt megmagyarázó vígasztaló §. Megmagyarázza, hogy a tanítók kívánalmait azért nem lehetett a revisio alkalmával figyelembe venni, mert nem engedte a matematika, és a jövőben is csak úgy lehet, ha megengedi a matematika. Annyi bizonyos, hogy ez a matematika igen szép tudomány. E nélkül nem lehet sem csillagot vizsgálni, az ég titkait fürkészni, sem hidat építeni, sem más

osztalékot nyújtó bankot alapítani és fenntartani; vannak azonban az emberi művelődésnek olyan terei is, melyeken nem a matematika a feltétlen úr. Így példának okáért, ha nem lehet jó népnevelést csinálni matematikával, meg kell csinálni matematika nélkül; ha az ember nem alkalmazkodik a matematikához, alkalmazkodjék a matematika az emberhez; a matematikát végeztetre is az ember találta fel, s nem a matematika az embert. Az állam, a községek s a tanítók nem azért vannak a világon, hogy a nyugdíjalap millióit növeljék, hanem a nyugdíjalap van azért, hogy a tanítók érdekeit szolgálja.

Egyébiránt legokosabb dolog lenne ezt az egész alapot egyszerűen elkölteni, illetőleg állami célokra felhasználni s a nyugdíjbiztosítás kötelezettségét az államnak elvállalni; mert a míg a tanítók a többi állami feladatokat teljesítő tisztviselőkkel és alkalmazottakkal a végellátást illetőleg egyenlő bánásmódban nem részesülnek, míg saját külön alapjukra lesznek utalva: addig ők, a legszegényebbek, a nyugdíjintézeti járulék címén is a legjobban meg lesznek terhelve. Állításunk igazolására vegyünk fel egy példát; hasonlítsuk össze, mit kell fizetni egy 800 frt fizetéssel díjazott tisztviselőnek, s ugyancsak 800 forinttal javadalmazott tanítónak (feltéve, hogy ez mindjárt kezdetben 800 forinttal neveztetett ki)? — A tisztviselő fizet szolgálati díj fejében egyszer s mindenkorra 166 forintot, a tanító fizet alapdíj és évi járulékok fejében 640 forintot.

Ezt az eszmét egyébiránt csak megérintettem; ez a távol jövő zenéje. A tanító majd csak akkor részesül olyan kedvező végellátásban, csak akkor szerzi meg hozzá olyan jutányosan a jogot, mint a többi tisztviselő, ha az egész társadalom az államélet fontos tényezőjének fogja tekinteni a tanítói kart.

A magyar tanítóság nagy szegénysége mellett sem sokalja a terhet, melyet a nyugdíjalap tőle megkövetel; a jövőről való gondoskodása, övéinek szeretete legyőzi a szegénységet; a tanítóság kész a 2%-nál magasabb hozzájárulási díj fizetésére is, csak hogy a végellátás-ügygyel kapcsolatos kívánalmai teljesedésbe menjenek.

Ezek a kívánalmak jogosak, méltányosak és — teljesíthetők. Ha jogosak, ha méltányosak, teljesíthetők kell, hogy legyenek. Ha a matematika beleszól, a tanítóság törekedni fog fokozott áldozathozattal elhallgattatni; ha ez nem elég, hallgattassa el, békítse ki az ország!

Mik is hát azok a kívánalmak? *A szolgálati idő leszállítása és a nyugdíjigény megállapításánál az egész tanítói fizetés számba-vétele.* Ezek a főkvánalmak; a többi apró-cseprő követelmények ezek mellett szóba is alig jöhetnek.

Mikor az 1891. évi 43. t. cz. tárgyalása előtt és alkalmával a tanítók a szolgálati időnek 30, vagy legalább 35 esztendőre való leszállítása mellett állást foglaltak, ezen kívánalmuk az előljáró matematika tilta-

kozásának hangsúlyozása mellett azzal utasítottatott el, hogy a tanítók ne hasonlítsák magukat a professorokhoz; ezek többet tanulnak, későbbben jutnak diplomához, még későbbben kenyérhez, méltányos dolog, hogy kevesebb szolgálati idő után élvezhessék a nyugalmat. Igaz, úgy van. A professor 4 évvel tovább tanul, mint a tanító; csakhogy átlag 4—5 évvel tovább is él, mint a tanító. A professor, Fodor József adatai szerint, a legrövidebb életű az értelmi pályák munkásai között. Hogy mennyi ideig él a tanító, jelesül a magyar tanító, erre nézve — tudtommal — nincsenek adataink; merem azonban állítani — s idővel ezen állításomat be is fogom bizonyítani —, hogy a magyar tanító élete nem négy évvel, de többel rövidebb, mint a magyar professoré; mert a magyar tanítót az összes életrövidítő tényezők körülveszik. Ezen a helyen fölösleges dolog ezeket az életrövidítő tényezőket felsorolni, mindnyájan ismerjük azokat; mindnyájan tudjuk azt, hogy a tanítói foglalkozás akként emésztí az életerőt, mint az égő kánóc a vékony gyertya-testet. A mennyivel kevesebbet tanul a tanító, legalább is annnyival hamarabb dől ki a munkából. Ha tehát a magyar tanítóság azt kívánja, hogy 30 évi munka után vonúlhasson nyugalomba, méltányos dolgot kíván.

No de számítsuk fel a professor 4. esztendejét s toldjuk meg még egygyel s mondjuk, hogy a tanító 35 évi munka után teljes nyugdíj igényével vonúlhasson nyugalomba; ez már olyan szerény és annyira méltányos követelmény, hogy ennek figyelembe-vétele elől senki el nem zárkozhatik, a kinek fogalma van egyenlő mértékről, s ennek alkalmazására elég erősnek érzi magát.

Az érdemleges kívánalmak másodikika: az egész tanítói fizetésnek számbavétele a nyugdíj-igény megállapításánál. Sajnos, ma még nincs így. Ma még van beszámítható és be nem számítható javadalom. Ha a kántori járandóság az 1893. évi 26. t. cz. alapján szóba jön, akkor az tanítói fizetés, melyből az utolsó szem ocsú is számba-véttetik; ha azonban a nyugdíj-igény megállapításáról van szó, akkor gondosan elkülöníttetik a tisztán tanítói javadalom a kántoritól az utolsó paszulyuszemig, hiszen csak nem nyugdíjazza az állam a kántort!

Ez a szembeötlően igazságtalan bánásmód mélyen keseríti a tanítókat, sok panaszsra, kifakadásra ad okot.

Miként kellene az elégedetlenségnek ezt a forrását betömni? A kérdésre nézve az a véleményem, hogy a kántori jövedelmet ne kellene a nyugdíj-igény megállapításánál számbavenni; úgyde akkor a tanítói fizetés megállapításánál is számításra kívül kellene hagyni. A kántorság mellékfoglalkozás; ennek jövedelme ne jöjjön számba se a tanítói járandóság, se a nyugdíj-igény megállapításánál. Ha azonban, mikor fizetésről van szó, a tanító akkor is tanító, a mikor kántor: legyen így nyugdíj-igényének megállapításánál is.

Még egy érdemleges kíváncsi volt a magyar tanítóságnak: a szerencsétlen 15 kr. kihagyása a törvényből. Akkor hiába beszéltünk, azóta az élet, a tapasztalás igazolt bennünket; közoktatásügyi miniszterünk folyó évi január hó 18-án kimondta az ítéletet a 15 krajczárra. Miként fogja a 10. §-t végrehajtani; vajjon egyáltalában lehetséges-e rendeleti úton elintézni ezt a kérdést, ahhoz én — nem lévén jogász-ember — nem szólok. Nincs kizárva ezen §. módosítása, mert a szöveg világosan, minden félreértést kizáró módon szól: «Ezen hozzájárulási díj első sorban a szülőktől szedendő be.» — A törvény módosításának gondolata adta nekem az impulsust arra, hogy e dologgal foglalkozzam: ha már módosítás lesz, legyen az igazi javítás.

És ha rendeletileg oldatik meg a 15 krajczár kérdése? Annál jobb, annál kevesebb gonddal és fáradsággal lesz keresztülvihető a népnevelés nagy érdeke szempontjából szükséges revisio.

Hogy az 1891. évi 43. t. cz. csak négy év óta van életben, s hogy a revisio 10 év utánra van kilátásba helyezve, ez nem tesz semmit. Az a bízható §. nem arra való, hogy annak terminusát, ha az élet mást javall, bevárjuk. A tisztviselők fizetésrendezéséről szóló törvény még fiatalabb, s már is döngtetik, ámbar az illetőknek kevesebb okuk van az elégedetlenségre, mint a tanítóknak.

Egyébiránt jelen rövid felolvasásomnak nem az a célja, hogy el-
sietett actióra hívja fel a közvetlenül érdekeltet. Csupán azért foglalkoztam a dologgal, hogy rámutassak arra, hogy ha a tanító-hiány immár veszélyessé vált baján segíteni akarunk, a tanítók anyagi helyzetével az egész vonalon foglalkoznunk kell. A népnevelés kérdése első sorban a tanítók anyagi ellátásának kérdése.

EMBER JÁNOS.*

AZ EGYIPTOMI ISKOLÁK.

(Befejező közlemény.)

IV.

A szerzetesek közép iskolái.

A mi középiskoláinkhoz hasonló tanintézetet keveset találtam. Egyiptomban. Kairóban van ugyan egy-két ilyen irányú iskola, de ezek között csak a francia frèrek intézete felel meg feladatának.

Ezek a szerzetesek, ha nem születtek is mindnyájan Francia-

* Felolvasta a Magyar Pædagogiai Társaságnak f. é. februárius havi ülésén.